

Škola koja razvija kreativnost

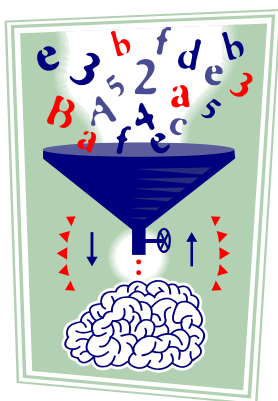
Značaj kreativnosti u suvremenom društvu

Zamislimo svijet bez nekih danas uobičajenih proizvoda. Npr. bez automobila, zrakoplova, kompjutera, telefona, knjiga, Interneta i sl. Sve su to izumi* kojih ne bi bilo da nije bilo kreativnih ljudi koji su tragali za nemogućim i unatoč mnogim neuspjesima i lutanjima uspijevali su nemoguće učiniti mogućim. U tome im njihovo školovanje često nije bilo od velike pomoći. Sjetimo se kako su mnogi genijalni i kasnije uspješni ljudi bili prilično neuspješni učenici (npr. Albert Einstein, Thomas Man, Alexander Graham Bell, Isidora Duncan, Davor Šuker i dr.).

Međutim, unatoč mnogim riješenim problemima u svijetu postoji mnogo toga što je i dalje ostalo neriješeno i o čemu ovisi čak i opstanak čovječanstva:

- lijekovi za neke teške bolesti (npr. rak, sida),
- strojevi koji ne zagađuju okoliš,
- svemirske letjelice i oružja koja će nas uspješno čuvati od kataklizmi iz svemira (meteori i asteroidi),
- zatvaranje ozonskih rupa u Zemljinoj atmosferi,
- prevelika razlika između razvijenih i nerazvijenih zemalja i sl.

Osim tih univerzalnih problema postoji niz «malih» problema koje treba svakodnevno rješavati. Prvi problem na koji će naši učenici naići kada izađu iz školskog sustava bit će zapošljavanje. Mnogi od njih ubrzo će se osjetiti prevarenim jer će shvatiti kako im školsko znanje i ocjene neće biti od velike pomoći prilikom traženja posla. Ako i dobiju posao, ubrzo će shvatiti kako se danas od radnika prije svega traži kreativnost i domišljatost u rješavanju svakodnevnih poslovnih problema i osmišljavanju novih proizvoda jer jednostavne poslove koje su nekada obavljali milijuni ljudi zaposlenih u industriji danas obavljaju automatizirani strojevi (u bliskoj budućnosti će većina proizvodnje biti potpuno automatizirana).

Dryden i Vos (2001) ističu kako je zapanjujuća činjenica to što se kreativne tehnike ne poučavaju u većini škola, premda su one na više načina naš ključ za budućnost.

«Štoviše, još gore: školski se testovi temelje na načelu prema kojemu svako pitanje ima samo jedan točan odgovor. Najveća otkrića u životu dolaze, međutim, iz potpuno novih odgovora.» (Dryde i Vos, 2001, str. 187)

Škole koje na prvo mjesto stave razvoj kreativnosti svojih učenika umjesto bubanja mnoštva nepotrebnih činjenica imat će smisla dok će ostale biti sve više neučinkovite i često štetne za razvoj učenika, kao i cijelog društva.

* Hrvatska riječ *izum* vrlo lijepo ukazuje da se tu radi o nečemu što je proizašlo iz čovjekovog uma (iz-um). Dakle, pojam *izum* jasno ukazuje kako tu nije riječ o nečemu postojećem, već o novini koja je nastala djelovanjem ljudskog uma.

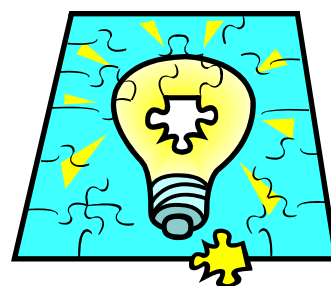
Definicija kreativnosti**

Riječ kreirati nastala je iz latinske riječi *creare* što znači proizvoditi stvari koje nisu prije postojale ili stvarati. Na temelju te riječi nastala je suvremena riječ kreativnost koja upućuje na moć stvaranja, izumljivanje ili proizvodnju; umjetničko stvaralaštvo i sudjelovanje u nečemu korisnom ili vrijednom (konstruktivnom, svrhovitom). Kreativnost je mišljenje i odgovarajući proces koje povezuje naše prethodno iskustvo, odgovore na stimulanse (objekti, simboli, ideje, ljude, situacije) i stvaranje najmanje jedne jedinstvene kombinacije (Parnes u Isenberg i Jalongo, 1997, str. 4-5).

Kriteriji kreativnosti

Prema Guilford, Jackson i Messick (u Isenberg i Jalongo, 1997, str. 5-6) kreativno ponašanje mora zadovoljiti sljedeće kriterije:

1. Kreativno ponašanje je originalno; ono ima nisku vjerojatnost pojavljivanja.
2. Kreativno ponašanje je prikladno i relevantno.
3. Kreativno ponašanje je tečno; ono rezultira mnogim novim sadržajnim oblicima.
4. Kreativno ponašanje je fleksibilno; ono istražuje i koristi netradicionalne pristupe rješavanja problema.

Dječja kreativnost

Postoji razlika između kreativnosti odraslih i starije djece. Kada govorimo o kreativnosti odraslih obično mislimo na neku vrstu ekspertnosti koja uključuje tehničku vještinu, umjetničku sposobnost, talent ili poznavanje potrebnih informacija koje mogu doprinijeti onome što stvaraju; radne navike koje uključuju radni stil, koncentraciju i ustrajnost, sposobnost stvaranja novih mogućnosti i otvorenost za nove ideje. Djeca očigledno imaju manje iskustva nego odrasli i zato su manje ekspertni, a njihovi radni stilovi su manje razvijeni. Ali ono što djeci nedostaje ona mogu kompenzirati s njihovim jedinstvenim načinima mišljenja i pristupima zadatku.

Jedinstvene značajke dječjeg mišljenja

Kod djece su posebno važne tri značajke mišljenja koje su povezane s kreativnošću:

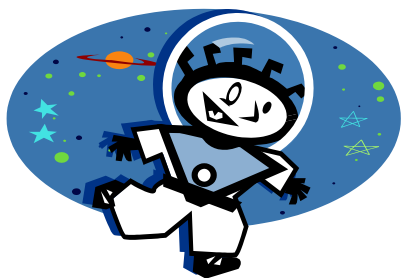
- 1) osjetljivost na unutrašnje i vanjske podražaje,
- 2) izostanak inhibicije,
- 3) mogućnost potpune obuzetosti nekom aktivnošću.

Imaginacija i mašta su velika kreativna prednost koju imaju djeca.

** Prijevod dijelova prvog poglavlja «O dječjoj kreativnosti» iz knjige Isenberg i Jalongo (1997).

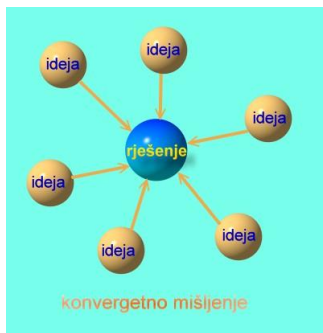
Imaginacija se može definirati kao mogućnost zamišljanja bogatih i raznolikih mentalnih slika ili pojmova ljudi, mjesta, stvari i situacija koje ne postoje.

Mašta je podvrsta sposobnosti zamišljanja. Mašta se događa kada osobe koriste zamišljanje da bi stvorili pojedine žive mentalne slike ili pojmove koji imaju malo sličnosti sa stvarnim svijetom. Mašta istražuje zamišljeno područje nemogućeg ili barem do sada nemogućeg. Npr. dijete može zamisliti kućnog ljubimca s kojim se može igrati, hraniti ga i razgovarati kao da je stvarno prisutan.

Vrste mišljenja

Proces istraživanja svog mišljenja – kada mislimo o mišljenju povezuje se s metakognicijom. Jedan od načina razmišljanja o mišljenju koji je posebno uspješan u raspravi o kreativnosti je uspoređivanje različitih tipova mišljenja i njihovih odnosa prema kreativnim procesima. Tipovi mišljenja mogu se općenito podijeliti na konvergentno i divergentno. Kreativni procesi ovise o obje vrste.

Konvergentno mišljenje. Kao što riječ *konvergirati* upućuje, *konvergentno mišljenje* znači da postoji jedan prihvatljiv odgovor. Konvergentno mišljenje može se predočiti kao vertikalno jer uključuje kretanje nazad i naprijed između više i niže razine mišljenja. Osnovno, konvergentno mišljenje «kopa istu rupu u dubinu». Dobar primjer konvergentnog rješavanja problema je kad skupina osnovnoškolaca koristeći jednostavnu vagu kako bi izvagali različite objekte i poredali ih od najlakšeg do najtežeg.

Divergentno mišljenje ima različit fokus od konvergentnog. Kao što riječ *divergirati* upućuje, divergentno mišljenje traži različite načine definiranja i interpretiranja problema. Divergentno mišljenje može biti shvaćeno kao «lateralno», odnosno može se usporediti s kopanjem rupe na drugom mjestu. Dobar primjer divergentnog mišljenja je učitelj koji ohrabruje djecu da pišu i ilustriraju svoje knjige. Učitelj očekuje različite odgovore i predviđa da učeničke knjige neće biti jednake.

Tablica 1: Vrste mišljenja

Konvergentno	Divergentno
Analitičko – traži se točnost	Generativno – informacija se vrednuje s obzirom na njenu mogućnost da stimulira ideje
Selektivno – jedan ispravan put; odbacuju se nevažni	Istraživačko – mnogi mogući putovi, nevažnost se promatra kao potencijalni izvor inspiracije
Predvidljivo – slijedi logički redoslijed	Nepredvidljivo – zasniva se na intuiciji više nego na logici; čini psihičke skokove
Vodi prema dobrim odgovorima	Neophodno je za izvrsne odgovore

Etape kreativnog procesa

Tradicionalno se smatra da kreativni proces ima četiri etape koje se ne moraju sukcesivno slijediti već ih je moguće preskakati ili se vraćati unatrag.

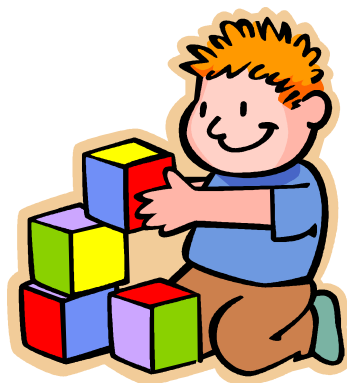
1. *Pripremanje ili oluja ideja.* Za vrijeme ove etape, osobe primjenjuju znanje, vještine i razumijevanje materijala, objekata, problema ili njihove kombinacije. Kreativne osobe bave se materijalima, objektima ili problemima na razigran ili istraživački način. Bavljenje idejama može biti namjerno ili slučajno.
2. *Inkubacija.* Za vrijeme ove etape um započinje formulirati i baviti se problemom, često uz pomoć slika i asocijacija.
3. *Illuminacija.* Ovo je evaluacijska faza kada osoba izabire neke ideje i odbacuje druge.
4. *Verifikacija/komunikacija.* Sada osoba testira proizvod kreativnog mišljenja procjenjujući njegovu korisnost, dovršenost i ispravnost.

Oslobađanje kreativnih potencijala

Oslobađanje kreativnih potencijala počiva uglavnom na dva psihološka uvjeta: 1) psihološkoj sigurnosti i 2) psihološkoj slobodi.

Psihološka sigurnost

Psihološka sigurnost je izvanjska; ona ovisi prije svega o sigurnom okolišu. Djeca se osjećaju sigurno kada većina ostalih osoba prihvaća da dijete ima bezuvjetnu vrijednost, kada ne postoji vanjska evaluacija i kada se prema djetetu ponaša empatično.

Psihološka sloboda

Psihološka sloboda je unutrašnja. Ona proizlazi iz djeteta. Kada se djece slobodno igraju simbolima i koriste simbole za samoizražavanje, ona razvijaju unutrašnje stanje psihološke slobode. Prema Teoriji Carla Rogersa neka osoba je kreativnija od druge jer je naučila igrati se idejama, biti otvorena prema iskustvu i novim idejama i više pažnje posvećuje samoevaluaciji nego evaluaciji drugih osoba.

Kreativnost i obrazovanje

Društvo u cjelini, a posebno škole kritizirani su zbog toga što ne omogućuju djeci uvjete za psihološku sigurnost i ne pomažu im u osvajanju osjećaja psihološke slobode. Postman to izriče na sljedeći način: «Djeca posjeduju ... otvorenost, sposobnost razumijevanja, hrabrost i spontanost koje prigušuju opismenjivanje, obrazovanje, racionalnost, samokontrola i sram.»

Učitelji često čine sljedeće pogreške u odnosu na dječju kreativnost:

1. Brkaju mjerenje inteligencije s mjerenjem kreativnosti. Testovi inteligencije zasnivaju se na konvergentnom mišljenju (točnim odgovorima), dok se pri mjerenju kreativnosti polazi od divergentnog mišljenja (mnogo različitih odgovora).
2. *Pretežito su pod utjecajem socijalno prihvatljivog ponašanja*. Akademska okolina ne prihvaća uvijek dijete koje je dovoljno hrabro biti različito.
3. *Pretežito se brinu za stupanj djetetovog razvoja*. Odrasli češće s odobravanjem reagiraju kada dijete pokaže neuobičajeno (napredno) ponašanje nego kada se dijete ponaša nekonvencionalno (kreativno). Npr. često roditelji ističu kako je njihovo dijete vrlo rano naučilo čitati ili pisati, dok rjeđe uočavaju njegovu sposobnost smišljanja novih ideja.

Škole koje njeguju kreativnost

1. Školsko osoblje trudi se smanjiti stres i anksioznost kod djece i kod sebe.
2. Proces se vrednuje više od proizvoda.
3. Uklanja se vremensko ograničenje iz aktivnosti u kojima sudjeluju djeca.
4. Uspostavlja se slobodno i otvoreno ozračje, a samoizražavanje se ohrabruje i cijeni.
5. Djeca se ohrabruju da razmjenjuju ideje ne samo s učiteljem, već između sebe.
6. Natjecanje i nagrađivanje se nastoji što manje koristiti.

Uloga i odgovornost učitelja u promoviranju kreativnog izražavanja

- a) Učitelji trebaju omogućiti djeci okolinu u kojoj će se ona osjećati sigurnom, slobodnom i socijalno prihvaćenom.
- b) U kreativnim razredima učitelji ohrabruju učenike na preuzimanje rizika.
- c) Učitelji trebaju potpuno razumjeti kreativnu aktivnost i svojom kreativnošću ne bi trebali gušiti kreativnost djece.
- d) Učitelji trebaju u svojim komentarima biti promišljeni i senzibilni i nastojati da što manje prosuđuju.

Ako želite spriječiti kreativnost djece i odraslih, recite im...

- Dobra ideja, ali ...
- Teorijski dobro, ali ...
- Budimo praktični, to je suviše nerealno.
- Ljudima se to neće svidjeti.
- To je preskupo.
- Nemoj još ništa započinjati.
- To zahtijeva više proučavanja.

- Nemamo dovoljno novaca, možda sljedeće godine.
- To nije dovoljno dobro.
- To je suviše komplicirano.
- Prvo to moramo ispitati.
- To nije u skladu s planom i programom.
- To nije tvoj posao.
- To nije naš problem.
- Ravnatelj to neće prihvatiti.
- Stariji učitelji to neće koristiti.
- Suviše je teško organizirati.
- Mi to činimo na drugačiji način već dugo vremena i to dobro funkcionira.
- Ako je to tako dobra ideja, zašto je već netko nije predložio?
- To je suviše napredno, ljudi nisu spremni za to.
- Pričekajmo malo s tim.
- Raspravimo o tome (a da ništa ne učinimo).
- Nikada nismo to radili na takav način.
- Je li netko provjerio koliko je to uspješno?
- Mi smo to već probali prije i nije funkcioniralo.
- Samo ignorirajmo njihove prijedloga.
- Pokažimo to našem ravnatelju.

Ili jednostavno možete ignorirati osobu i njene ideje! (Je li to mudro?)

Kako bi pomogli stvaranju novih ideja, recite djeci ili odraslima ...

- Da, i ...
- To je dobra ideja/mišljenje/komentar.
- Odlično, isprobajmo to.
- Kako ćemo pronaći vrijeme da vidimo kako to funkcionira?
- Što nam je sve potrebno da to ostvarimo?
- Pokažimo to svima.
- Reci mi nešto više o tome.
- Kako to možemo ostvariti?
- Pokušajmo i isprobajmo to.
- Koje su prednosti?
- Kako možemo ukloniti nedostatke?
- Možeš li izraditi plan akcije?
- Što mogu učiniti kako bih pomogao da se to dogodi?
- Sviđa mi se to.
- To zvuči zanimljivo, reci mi nešto više o tome.
- Zanimljivo način na koji to danas funkcionira.
- Koji mali dio ideje možemo odmah koristiti u trenutnoj situaciji?
- Kako možemo uvjeriti bilo koga?
- Provedimo ideju u učinkovito rješenje.

Osim toga možete

- izgledati entuzijastično i zainteresirano,
- slušati i pokušati razumjeti zašto to predlažu,
- ne prekidati ih sve dok ne završe,
- nastaviti razvijati njihovu ideju.

Slučajni pojmovi

Tehnika «Slučajni pojmovi» možemo uspješno i vrlo jednostavno koristiti za razvoj divergentnog mišljenja. To je svakako jedna od najjednostavnijih tehnika koju koriste mnogi ljudi kako bi stvorili nove ideje.

Slučajni pojmovi mogu biti riječi ili sličice. Slučajne riječi (moraju biti imenice) možemo dobiti na neki od sljedećih načina:

- U vrećicu stavite što više malih papirića s upisanim riječima. Zavucite ruku u vrećicu i izvucite jednu karticu.
- Otvorite rječnik (ili novine) na slučajnoj stranici i zatvorenih očiju povlačeći prst po stranici izaberite jednu riječ.
- Možete koristiti kompjutorski program za izbor slučajnih riječi.
- Napišite popis od 60 riječi. Pogledajte na sat i zabilježite broj sekundi. Taj broj koristite za izbor riječi.

Važno je koristiti prvu riječ koju dobijete.

Jednom kad ste izabrali riječ, zapišite njena svojstva ili na što vas sve asocira. Tada razmotrite svaku stavku na vašem popisu i razmislite kakve to veze ima s vašim problemom.

Kako to djeluje? Budući da je mozak samoorganizirajući sistem i vrlo je dobar u stvaranju veza, gotovo svaka slučajno izabrana riječ stimulirat će ideje o temi kojom se bavite. Slijedite asocijacije i funkcije stimuliranih riječi, koje također možete koristiti kao metafore.

Od slučajnih riječi možete napraviti umne-mape.

Vježbe

1. *Kako omogućiti učenicima da budu kreativniji u školi.*

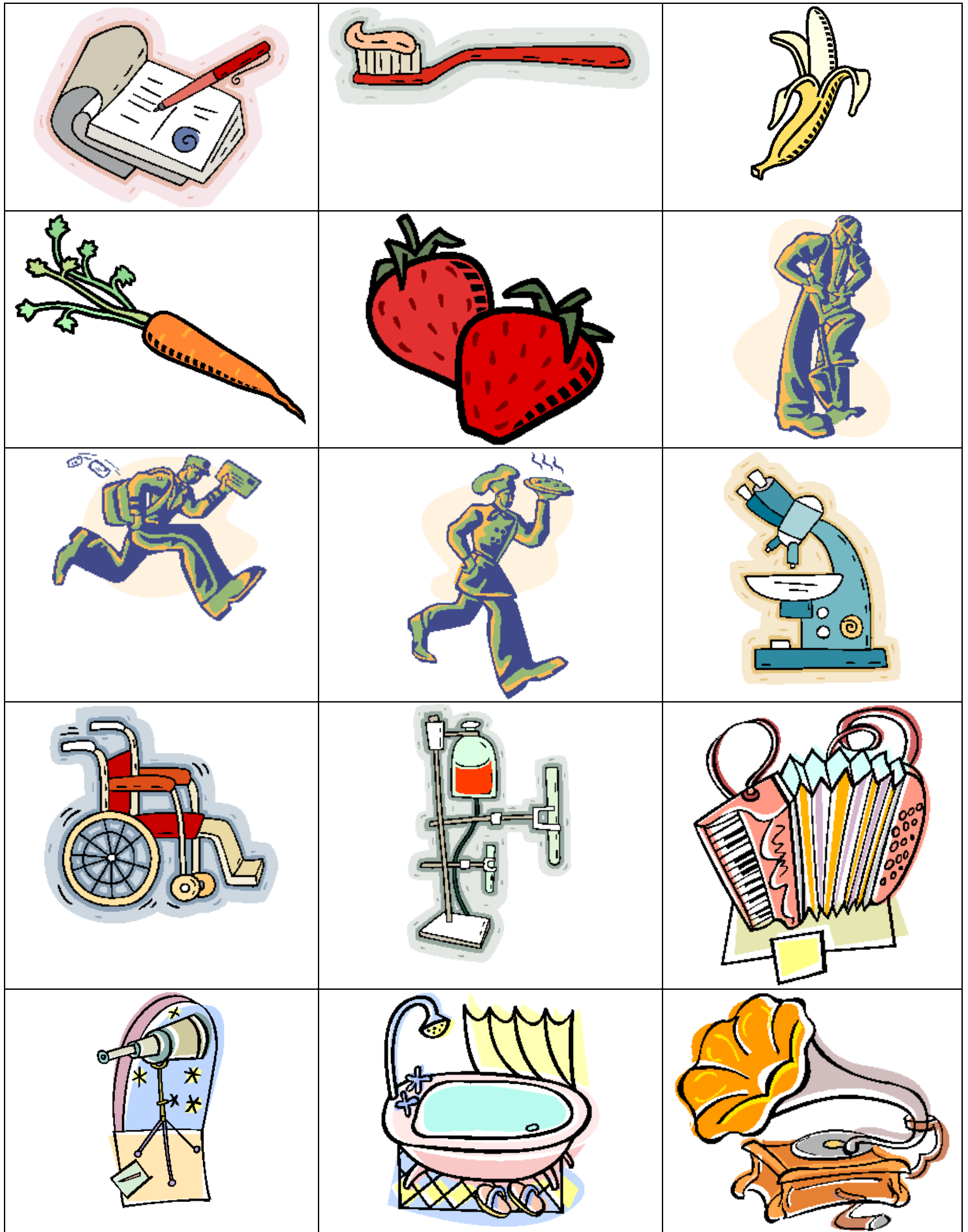
Izaberite jednu slučajnu riječ, odredite njena svojstva i povežite ih s postavljenim problemom.

Kartice sa slučajnim pojmovima

Okidači novih ideja

Dobar način za pretvaranje svog mentalnog spremišta iskustava u sobu s blagom je korištenje ideje okidača – odnosno riječi koje će biti varnice svježih asocijacija ideja u vašem umu.

Da biste kreirali svoje «okidače» novih ideja možete učiniti sljedeće:

Postavite pitanje. To će usredotočiti vaše razmišljanje na jedan problem. Možda nije loše da pitanje zapišete kako bi još bolje zadržali pozornost.

1. Odaberite ili napravite izvor slučajnih informacija. Važno je da to bude slučajan izbor kako bi vas prisilio da sagledate problem na novi način.
2. Interpretirajte rezultat koji ste dobili slučajnim izborom informacije kao odgovora na postavljeno pitanje.

Najvažnije je imati otvoren um spreman za nove ideje.

Za slučajne informacije možemo koristiti kartice sa sličicama (npr. različitih predmeta, životinja, ljudi, građevina, situacija i sl.).

Postavljanje pitanja

Iz knjige «Kakva izvrsna ideja» ("What a Great Idea") koju je napisao Chic Thompson dolazi nam tehnika višestrukog postavljanja pitanja zašto. Naime, treba upitati zašto se neki problem dogodio i zatim postaviti pitanje koje započinje sa «zašto» još četiri puta.

Npr.

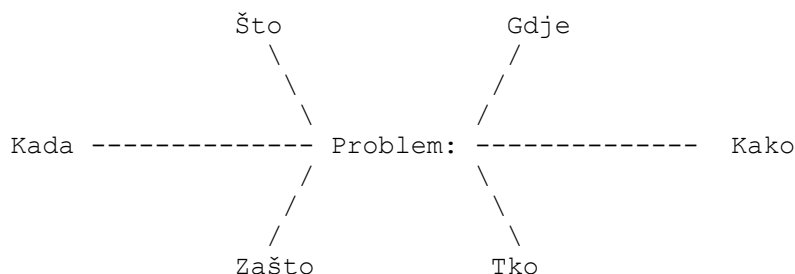
Zašto se u školi ne uči kako biti kreativan?

Šest univerzalnih pitanja

Postoji samo šest univerzalnih pitanja koja možemo postaviti jedni drugima: što, gdje, kada, kako, zašto i tko.

Dakle, problem koji želite riješiti možete razjasniti ako odgovorite na svako od šest pitanja. Možete napraviti umnu mapu koja će izgledati otprilike ovako:

Za svako pitanje upišite svoj odgovor.

Vježba

Problem: *Kako pomoći učiteljima u njihovom nastojanju da omoguće djeci razvoj kreativnosti?*

Pokušajte uz ovaj problem odgovoriti na šest osnovnih pitanja:

Što? Zašto? Tko? Kada? Gdje? Kako?

Oluja ideja

Pojam oluja ideja postao je uobičajen u engleskom jeziku kao tipični izraz za kreativno mišljenje. Osnovni smisao oluje ideja je stvaranje ideja u grupnoj situaciji zasnovanoj na principu i izostavljenog prosuđivanja – principa za koji su znanstvenici dokazali da je visoko produktivan u individualnim kao i u grupnim pokušajima. Etapa proizvodnje ideja je odvojena od njihovog prosuđivanja.

Pojam je uveo Alex Osborn i opisao svojoj knjizi «Primijenjena imaginacija». Drugi autori objašnjavaju oluju ideja polazeći od knjige Michaela Morgana «Kreativna radna snaga inovativnosti» i daju sljedeće upute:

Oluja ideja je proces koji je najbolje provesti u skupini ljudi polazeći od sljedeća četiri pravila:

1. trebate razumljiv i jasno postavljen problem,
2. nekoga treba zadužiti da zapisuje sve ideje onim redoslijedom kojim su se događale,
3. potreban je određen broj ljudi u skupini,
4. nekoga trebate ovlastiti da pomogne ostvariti sljedeće upute:
 - spriječiti prosuđivanje
 - svaka ideja se prihvaća i bilježi
 - ohrabriti ljude da se nadograđuju na idejama drugih
 - ohrabriti čudne i neobične ideje.

U knjizi «*Ozbiljna kreativnost*», Edward de Bono opisuje oluju ideja kao tradicionalni pristup ostvarivanja kreativnog mišljenja pri čemu je stvorena predrasuda kako se kreativno mišljenje može ostvariti samo u grupi. Cijela zamisao oluje ideja zasniva se na tome da mišljenje drugih može djelovati kao poticaj našim idejama kao vrsta lančane reakcije ideja.

Grupa nije neophodna za ostvarivanje kreativnog mišljenja, i u knjizi «*Ozbiljna kreativnost*» opisuje tehnike za proizvodnju ideja koje su namijenjene pojedincima. U skupini možete čuti druge i uštedjeti vrijeme na ponavljanje svojih ideja zato one privlače više pozornosti. Razmišljanje u skupini koristeći oluju ideja može svakako proizvesti ideje, ali individualno mišljenje koje koristi tehnike kao što su one opisane u de Bonovim radovima mogu biti uspješne.

De Bono vjeruje kako su pojedinci mnogo bolji u generiranju ideja i svježih pristupa. Jednom kad je ideja rođena tada skupina može biti sposobnija za razvoj ideja u više različitih pravaca nego što to može učiniti njen stvaratelj.

Nasuprot oluji ideja u kojoj se traže rješenja nekog problema postoji tehnika koja se naziva *negativna oluja ideja*. Smisao ove tehnike je u pronalaženju što više mogućnosti kako da neki problem ne riješimo.

Problem za oluju ideja:

Kako omogućiti kreativnost učitelja?

Problem za negativnu oluju ideja:

Kako onemogućiti kreativnost učitelja?

Šest šešira (tehnika paralelnog mišljenja)

Metodu «Šest šešira» osmislio je [Dr. Edward de Bono](#). Ona predstavlja jednostavan i učinkovit postupak koji potiče suradnju, povećava produktivnost, kreativnost i inovativnost.

Od 1993. godine preko 200.000 ljudi je prošlo trening u korištenju metode «Šest šešira». Ova metoda se može koristiti u različitim područjima ljudske djelatnosti, a primjenjuje se u nekim od najvećih i najuspješnijih organizacija (npr. IBM, NTT, Bell Canada, Federal Express, Eli Lilly, BA, BAA i Rockwell International)

«Šest šešira» (paralelno mišljenje) se može koristiti na različite načine:

- za razvoj kreativnosti, vođenje sastanaka,
- za unapređivanje timske produktivnosti i komunikaciju,
- za unapređivanje proizvodnje i upravljanje projektima,
- za kritičko i analitičko mišljenje, rješavanje problema i donošenje odluka.

«Šest šešira» vas uči kako:

- podijeliti mišljenje na šest različitih načina koji su metaforički prikazani sa šeširima (promjenom šešira mijenjamo naš način mišljenja),
- povećati učinkovitost skupa i skratiti vrijeme njegova trajanja,
- istražiti svaku situaciju ili problem i stvoriti alternative koje izlaze izvan okvira očiglednih rješenja,
- koristiti tehniku «paralelnog mišljenja» za ohrabrivanje ideja i kao učinkovitu alternativu sukobljavanju mišljenja,
- koristiti različite vrste mišljenja.

Kako koristiti tehniku «šest šešira»?

- Odaberite problem.
- Aktivnost je dobro započeti plavim šešikom kako bi se dogovorili oko rasporeda ostalih šešira.
- Odaberite jedan šešir, npr. bijeli i recite sve što znate o tom problemu. Zatim izaberite drugi šešir, npr. crveni i recite što koji vam se osjećaji ili intuitivne misli javljaju s obzirom na postavljeni problem.
- Nastavite sa izmjenom šešira sve dok ne iskoristite sve šešire.
- Redosljed šešira može biti proizvoljan, a može ga zadati voditelj ili ga mogu dogovoriti sami sudionici.

Zadatak: [Kako nastavi našu suradnju?](#)

Aktivnost započnite plavim šešikom koji će vam pomoći da se dogovorite oko rasporeda ostalih šešira.

Bijela boja podsjeća na papir. **Bijeli šešir zanimaju informacije.** Kada stavimo bijeli šešir tada postavljamo neka od sljedećih pitanja: «Što znamo?» «Koje informacije trebamo?» «Što bismo trebali pitati?» Bijeli šešir se koristi kako bi usmjerili pozornost na informacije koje imamo ili nam nedostaju.

Crveni šešir upućuje na vatru i toplinu. **Crveni šešir ima veze sa osjećajima i intuicijom.** Vi možda ne znate razlog zašto vam se nešto sviđa ili ne sviđa. Kada je crveni šešir u uporabi, imate priliku iskazati svoje osjećaje i intuiciju bez bilo kakvog objašnjavanja. Vaši osjećaji postoje i crveni šešir vam daje dozvolu da ih iskažete.

Ovo je svakako jedan od šešira koji se najčešće koristi. Crna boja nas podsjeća na sučev plašt. **Crni šešir nas poziva na oprez.** On nas čuva od nepromišljenih odluka koje bi mogle biti štetne. Crni šešir nas upozorava na rizik i na moguće nedostatke naših odluka. Bez crnog šešira mi bismo cijelo vrijeme bili u nevolji. Unatoč tome crni šešir ne treba suviše često koristiti jer tada može biti opasan.

Žuto podsjeća na sunce i optimizam. Pod **žutim šeširom nastojimo pronaći sve ono što je pozitivno.** To možemo učiniti postavljajući neka od sljedećih pitanja: «Što su prednosti?» «Tko će imati koristi?» «Kako će se korisni učinci dogoditi?» «Koje su ostale vrijednosti?»

Zeleno podsjeća na vegetaciju koja upućuje na rast, energiju i život. **Zeleni šešir je kreativni šešir.** On je namijenjen planiranju i stvaranju novih ideja. Pod zelenim šeširom možemo predlagati promjene i alternative predloženim idejama. On nam omogućuje raspravu o različitim mogućnostima. Kada koristimo zeleni šešir svi stvaramo.

Plavi šešir je namijenjen razmatranju samog procesa mišljenja. Npr. možemo se zapitati što ćemo sljedeće učiniti ili u čemu smo do sada uspjeli. Plavi šešir možemo koristiti na početku rasprave kako bi odlučili o čemu ćemo raspravljati i što očekujemo od rasprave. On nam može pomoći u dogovaranju rasporeda korištenja ostalih šešira. Plavi šešir može poslužiti za razmatranje učinjenog na kraju rasprave.

Provokacija – poticanje eksperimentiranja

Provokacija je tehnika koja zahtijeva lateralno mišljenje (mišljenje koje istražuje različite i često neobične mogućnosti a ne samo jednu mogućnost). Ona podrazumijeva izbacivanje sudionika iz uobičajenih misaonih obrazaca koje koristite kako bi riješili problem na uobičajen način. Edward de Bono je popularizirao provokaciju koristeći riječ «PO». «PO» je kratica za «provokativne operacije». On predlaže da provokativne izjave uvijek označimo s PO kako bi svi članovi grupe znali kako se tu radi o provokaciji.

U svakodnevnom razmišljanju mi prepoznajemo obrasce i reagiramo na njih. Neke reakcije su rezultat našeg prethodnog iskustva i njegovog logičkog nastavka na sadašnju situaciju. Vrlo rijetko se usuđujemo razmišljati izvan uobičajenih obrazaca.

Ova tehnika zahtijeva da smislite zaista glupu (neobičnu) izjavu - provokaciju za koju znamo da u sadašnjoj situaciji nije točna. Izjava mora biti toliko neobična da izazove šok i izbaci nas iz uobičajenog načina mišljenja. Jednom kad smo izradili provokativnu izjavu, naše zdravorazumsko prosuđivanje se privremeno prekida i izjava se koristi za stvaranje novih ideja. Provokacija nam daje originalno polazište za kreativno mišljenje.

Na primjer, zamislite sljedeću tvrdnju: «*Kuće ne trebaju imati krovove.*» Normalno, to ne bi bila dobra ideja. Unatoč tome ova tvrdnja nas navodi da zamislimo kuće s otvorenim krovom, ili kuće sa staklenim krovom. To bi nam omogućilo da legnemo u krevet i promatramo zvijezde.

Jednom kad ste izrekli provokativnu tvrdnju, možete koristiti sljedeća pitanja kako bi istražili sve njene aspekte:

- Koje su posljedice te tvrdnje?
- Koje prednosti uviđate?
- U kojim posebnim uvjetima bi to moglo biti razumno rješenje?
- Utvrdite principe na kojima bi se temeljila ta tvrdnja.
- Kako bi ona funkcionirala u ovom trenutku?
- Koje bi se promjene dogodile kad bi ta tvrdnja bila točna?
- Itd.

Provokativna tehnika vam često može pomoći u stvaranju potpuno novih koncepcija.

PO: [Ministarstvo prosvjete donijelo je zakonsku uredbu u kojoj su ukinuti službeni nastavni planovi i programi u svim školama.](#)

Razmotrite ovu provokaciju pokušavajući odgovoriti na sljedeća pitanja:

- [Koje su moguće posljedice ove odluke?](#)
- [Koje su njene prednosti?](#)
- [U kojim uvjetima bi to mogla biti pametna odluka?](#)
- [Utvrdite principe koji podupiru uvođenje te odluke.](#)
- [Kako bi ona funkcionirala u ovom trenutku?](#)
- [Koje promjene bi se dogodile u školama?](#)
- [Kako bi škola izgledala nakon deset godina?](#)

Umne karte

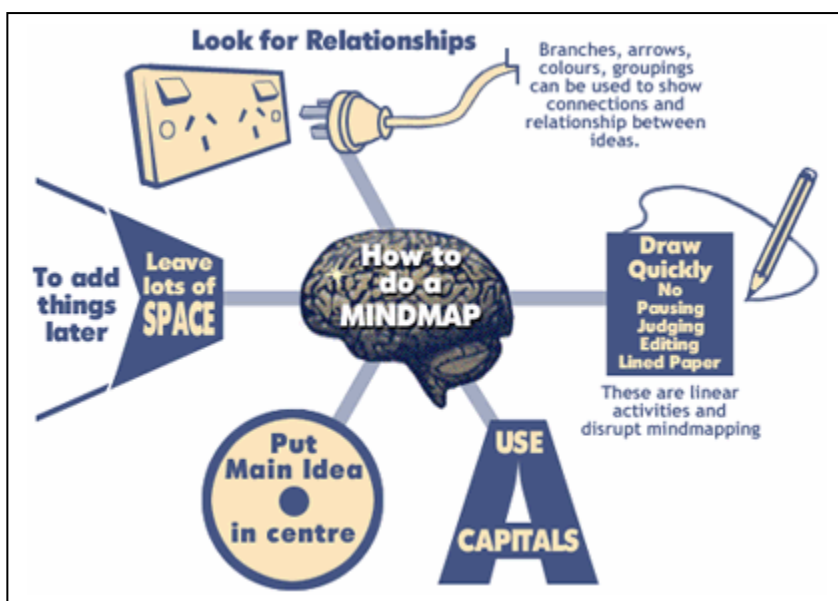
Umne karte, koje također nazivamo «paukovim dijagramima», reprezentiraju ideje, bilješke, informacije, i sl. pomoću razgranatog crteža.

Kako izraditi umnu kartu?

- Na sredini lista papira napišite kraći naslov središnje teme.
- Za svaki podnaslov ili tematsku podgrupu, nacrtajte novu granu koja izlazi iz središnje teme i napišite što predstavlja.
- Iz svake grane je moguće nacrtate onoliko novih grana koliko smatramo potrebnim za pojam koji razrađujemo.
- Crtajte i zapisujte brzo – bez zaustavljanja, prosuđivanja i preuređivanja jer to su linearne aktivnosti koje ometaju stvaranje umnih karti.
- Za svaki granu možemo odabrati neki simbol i obojiti je drugačijom bojom. Tekst možemo istaknuti različitom veličinom, oblikom i bojom slova. Osim naslova možemo pisati i bilješke.
- Ostavite dovoljno prostora za naknadno dodavanje novih elemenata.

Relacije između pojedinih elemente dijagrama možemo označiti različitim vrstama crta i strelica.

Za izradu umnih mapa možemo koristiti i računalne programe.

Zadatak: Nacrtajte umnu kartu u kojoj ćete razraditi mogućnosti njihova korištenja u nastavi.

Humor

«Sposobnost imaginacija je čovjeku dana kako bi nadoknadio ono što nije, a smisao za humor mu omogućuje prihvatiti sebe onakvim kakav je.» Oscar Wilde

Humor je bitan dio kreativnosti. Kreativnost se najbolje postiže u opuštenom ozračju. Što više razvijemo svoju duhovitost u različitim situacijama to ćemo znatnije unaprijediti naše kreativne mogućnosti i odluke s obzirom na životne izazove. Izvrsna metoda za stvaranje humora u bilo kojoj situaciji je osobni odmak (isključivanje).

Odmak (isključivanje) je sposobnost biti izvan situacije, ne identificirati se sa situacijom, i postati nepristrani promatrač. To činimo prirodno kada promatramo ostale ljude, ali gubimo neutralnost kada smo emocionalno uključeni u složenu situaciju.

Isključivanje u kreativnom rješavanju problema može dovesti

do neobičnih rješenja, jer nam ono omogućuje širu i potpuniju perspektivu.

Jedan od načina postizanja odmaka je zamisliti kako lebdimo iznad situacije. To nam omogućuje da budemo neutralni, ali nam daje perspektivu od 360 stupnjeva nad situacijom u kojoj se nalazimo.

Odmak nam omogućuje da vidimo smiješnu ili apsurdnu stranu onoga s čime smo zaokupljeni. Kada se uspijevate distancirati bilo zamišljanjem ili vremenski, postizete novu perspektivu.

To je ono čemu Zen monasi i svi veliki duhovni i filozofski učitelji teže. Sposobnost sudjelovanja,

promatranja i djelovanja bez emocionalne usredotočenosti i mentalne neopterećenosti je rezultat odmaka.

Umjesto traženja rješenja nekog problema možete djeci predložiti neka pronadu sve ono što je smiješno u tom problemu ili da pronadu neka smiješna rješenja.

za razvoj kreativnosti.

Zadatak: Nacrtajte karikaturu ili strip o razvoju kreativnosti učitelja.

Zadatak: Smislite bajku o školi u kojoj su učitelji bili kreativni, a djeca nekreativna.

Zadatak: Smislite basnu o žabi (ili nekoj drugoj životinji) koja je željela postati kreativna.

Zadatak: Smislite vic o kreativnosti.

Sjećanja iz budućnosti i vođene fantazije

«Vrijeme i prostor su samo načini našeg mišljenja, a ne uvjeti u kojima živimo» Albert Einstein

James van Avery predlaže sljedeće kako bi naučili pamtit i našu budućnost:

- Opustite se i uočite mnoštvo detalja u svojoj okolini.
- Dopustite svojoj mašti neka se poigra s detaljima iz vaše okoline.
- Budite svjesni načina kako uočavate pojedine detalje - kako ih razvrstavate i povezujete.
- Vodite bilješke o onome što vidite i osjećate.
- Zamislite kako će ta scena izgledati u budućnosti.
- Zamislite kako će u budućnosti izgledati rješenje problema koji trenutno imate i kako je problem riješen.
- Pokušajte postići osjećaj realnosti onoga što upravo činite. Dozvolite svom sistemu vjerovanja da prihvati nove odnose koji postoje u budućnosti.

Zadatak: Na temelju uputa i primjera iz knjige Bunčić, Ivković, Janković i Penava (1994) *Igrom do sebe* (str. 115-121) smislite vođenu fantaziju u kojoj će djeca moći «zapamtiti», a zatim opisati ili nacrtati nešto iz budućnosti.

Plan 1. radionice «Škola koja razvija kreativnost»

1. Uvod u temu – mini izlaganje (PowerPoint prezentacija). Kreativnost u suvremenom društvu i školi (5-10 min).
2. Tehnike za razvoj kreativnog mišljenja (30 min.)
 - Slučajni pojmovi,
 - Postavljanje pitanja,
 - Šest univerzalnih pitanja,
 - Oluja ideja,
 - Umne karte,
 - Šest šešira.

Sudionici trebaju primijeniti svaku tehniku za rješavanje postavljenih problema, a zatim smisliti kako bi se ta tehnika mogla koristiti u nastavi.

3. Kako razvijati kreativnost u školi? (mini izlaganje - 15 min.)
 - Škola se kreativnošću bavi rekreativno i to samo u nekim predmetima, npr. likovna kultura. Kreativnost ne treba ograničiti na jedno područje i darovite pojedince već ju treba prožimati različita područja života.
 - Učitelji ne mogu kod djece stvoriti kreativnost, već samo otkloniti prepreke i stvoriti preduvjete za njeno oslobađanje jer izvor kreativnosti je u djeci:
 - Smanjiti upute koje često ograničavaju dječje ideje,
 - Poštovati o podržavati dječju inicijativu,
 - Smanjiti prosuđivanje (to je ili nije dobro, već s djecom komunicirati o onome što su učinila),
 - Važno je ne prekidati dječje stvaralaštvo radi rasporeda sati,
 - Stvoriti ugodno ozračje u učionici (sloboda kretanja, glazba, uređeni paneli s učeničkim radovima).
 - Kreativnost podrazumijeva učeničku aktivnost, a u ulozi učitelja naglasak je na empatičnosti – suosjećanju i razumijevanju njegovih kreativnih procesa. Ukoliko se ne udubimo u dječju aktivnost možemo ih obeshrabriti i smanjiti njihovo samopouzdanje (primjer sa slikom konja za koji je baka pitala je li to mlinac za kavu).
 - Organizacija nastave treba omogućiti da djeca slobodno izaberu vrstu izražavanja (likovno, dramsko, literarno, glazbeno, prirodno-znanstveno, motoričko). Učenici mogu raditi u timovima, parovima ili samostalno.
 - Isječak i nastave – video zapis.
 - Za dječje kreativno izražavanje možemo koristiti priručne materijale, npr. vuna, konci, čačkalice, štapići, kamenčići, zrnje, novinski papir, kartoni, tkanine, gumbi, kreda u boji, papir u boji, flomasteri, drvene boje, bočici i kutije od prehrambenih proizvoda, kora drveća, lišće i sl. Suvremena tehnologija nije presudna, ali ako je imamo treba ju iskoristiti.
 - Dječje stvaralaštvo nije dobro procjenjivati na klasičan način, već djeci treba omogućiti da sami uoče i procjenjuju vlastiti napredak. Kako bi to postigli možemo koristiti mape

za samoprocjenjivanje (portfolije). Učenici u mapu stavljaju izabrane radove (sastavi, slike, audio i video snimke, fotografije, umne karte, modeli, evaluacijske listiće i riješene ili smišljene zadatke iz različitih predmeta i sl.).

- U evaluaciju se mogu uključiti i roditelji tako da im djeca pokažu ono što su postigli:
 - Presentacija portfolija,
 - Školske svečanosti,
 - Presentacija učeničkih listova, knjiga i plakata.
- Primjeri dječje kreativnosti:
 - Umne karte iz PID,
 - Sastavci,
 - Crteži,
 - modeli,
 - panoi,
 - kazališne predstave,
 - učenički list, knjige i plakati.
 - dramatizacije pjesama.

Citati

Kreativnost

Škole zahtijevaju fleksibilnost da bi se vanjske ideje uklopilo u njihov kontekst i potrebe. Čak i unutar izvana nametnutog okvira uspješnije se škole znaju usredotočiti na vlastita područja interesa. Ovo je vezano uz već spomenuti osjećaj zajedničke vizije, ali je i nešto više od toga. Škola - a ne vlada, ministarstvo ili školski okrug - sjedi za upravljačem, određuje smjer i kreativno prilagođuje propise kako bi ih uklopila u svoju viziju. Kreativne škole razvijaju mentalitet vlasništva nad svojim idejama. To su škole koje same određuju svoj smjer, bez obzira na vanjske odredbe.

Trajni rad na uvjetima promjene bitan je za rješenje neizbježnih izazova poboljšanju kvalitete škola. (Stoll, Fink, 2000, str. 84)

Literatura

Bognar, Ladislav i Matijević, Milan (2002) *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.

Dryden, Gordon i Vos, Jeannette (2001) *Revolucija u učenju: kako promijeniti načina na koji svijet uči*. Zagreb: Educa.

Isenberg, P. Joan i Jalongo, Mary Renck (1997) *Creative Expression and Play in Early Childhood Curriculum*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.

Maslow, H. Abraham (1968) *Toward a Psychology of Being*. New York: D. Van Nostrand Company.

Stoll, Louise i Fink, Dean (2000) *Mijenjajmo naše škole: kako unaprijediti djelotvornost i kvalitetu škola*. Zagreb: Educa.